

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
підприємництва, торгівлі
та туристичного бізнесу
Протокол №2 від 04.09.2024 р.

Каріна НЕМАШКАЛО

**РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
ТА КОГНІТИВНІ ПРАКТИКИ НАУКИ**

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань
Спеціальність
Освітній рівень
Освітня програма

**07 «Управління та адміністрування»
076 «Підприємництво та торгівля»
другий (магістерський)
«Підприємництво та торгівля»**

Статус дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

**обов'язкова
українська**

Розробник:
к.е.н., доцент

Аліна ЛИТВИНЕНКО

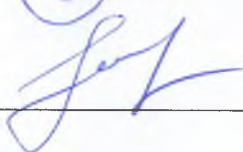
Завідувач кафедри
підприємництва, торгівлі
та туристичного бізнесу

Марина САЛУН

Гарант програми

Катерина ЗАСЛАВСЬКА

Харків
2024

ВСТУП

Розкриття когнітивної активності людини зумовлює необхідність поєднання системного, синергетичного, інформаційного та гносеологічного підходів. Когнітивний підхід акцентує формування критичної позиції бачення навколишнього середовища, що реалізує нові компетентності ведення сучасного бізнесу. Когнітивні здібності відіграють життєво важливу роль у формуванні пам'яті, способу критичного мислення та концентрації уваги. Розвиток когнітивних навичок має вирішальне значення, оскільки можуть значно впливати на те, як мозок справляється з щоденними завданнями, соціальним життям і професійною діяльністю, яка здійснюється з метою забезпечення їх ефективного управління і розвитку.

Формування критичного мислення підприємця є одним з найважливіших завдань сучасної освіти. Воно починалось як перехід від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення. Критичне мислення є дієвим способом виховання демократичного менталітету громадян. Розвинене логічне мислення є одним з ознак сучасної освіченої людини. Здатність чітко мислити, швидко приймати правильне рішення на підставі аналізу ситуації, що склалася забезпечує людині затребуваність й успішність у професійній діяльності. Наприклад, вміння використовувати весь арсенал логічних знань і способів переконання знадобиться в професійній діяльності. Критично мисляча людина має ясно уявляти структуру власної аргументації. Уміння критично мислити забезпечує науково-технічний і суспільний прогрес та є запорукою демократії, а освіта відіграє в його розвитку першорядну роль. Критичне мислення забезпечує самостійні та відповідальні дії, а також характеризується самовдосконаленням.

Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні когнітивної активності та вдосконаленні культури мислення здобувачів шляхом засвоєння ними основних когнітивних навичок, знань з логіки та вироблення навичок доказового, несуперечливого, критичного мислення в процесі застосування набутих знань в практичних ситуаціях, а також формування критичного типу мислення, що спонукає здобувача до ефективного навчання шляхом адекватного сприймання, об'єктивного оцінювання та грамотного опрацювання інформації задля отримання необхідних знань, формулювання особистих аргументованих суджень і генерування прогресивних сучасних підприємницьких ідей.

Для досягнення мети поставлені такі основні завдання:

визначити сутність критичного мислення підприємця як логічної саморефлексії;

дослідити критичне мислення підприємця як результат когнітивного підходу як у розумінні інформації, так і в ефективному спілкуванні;

набути когнітивні скіли, що необхідні для підтримки та розширення можливостей мозку задля допомоги в соціальних, особистих і професійних умовах;

сформувати у здобувачів систему метакогнітивних умінь працювати з інформацією і бути джерелом її творення, взаємодіяти з носіями інформації;
сформувати у здобувачів досвід системного мислення підприємця;
ознайомити з технологіями критичного мислення підприємця;
застосувати набутих теоретичних знань у конкретних видах практичної діяльності.

Здобувачі повинні:

знати:

сутність понять «когнітивний підхід», «системне мислення», «критичне мислення», «нелінійне мислення», «імпліцитне мислення», «експліцитне мислення», «інтуїтивне мислення»;

пізнавальні психічні процеси та їх особливості;

основні техніки критичного, креативного, конструктивного мислення;
загальну парадигму нелінійного мислення підприємця;

характерні ознаки наявності та відсутності розвинутого критичного мислення у підприємця;

особливості розвитку критичного та креативного мислення підприємця;

ціннісні, мотиваційні, функціональні, цільові техніки фіксування пріоритетів у процедурі мисленнєвої дії.

вміти:

застосовувати знання про техніку критичного мислення до професійно-соціально- та особистісно орієнтованих ситуацій;

розвивати власні метакогнітивні вміння;

зіставляти переваги критичного та некритичного мислення у ситуаціях різної спрямованості з урахуванням її мотиваційно-емоційного фону;

розвивати власний досвід нелінійного мислення, аналітичні і прогностичні вміння; вміння складати логіко-понятійні структури;

аналізувати когнітивні матриці та когнітивні процедури у виконанні людей різного віку і рівня розвитку;

використовувати знання про техніки мислення для виконання навчально-професійних завдань;

доводити, добирати прийнятні, відповідні та несуперечливі аргументи, знаходити контраргументи, спростовувати;

обґрунтовувати свою думку і помічати факти, що суперечать власній думці;

застосовувати бізнес-комунікації для підтримки взаємодії з представниками різних професійних груп;

співвідносити факт з певною системою цінностей, визначати альтернативу;

усвідомлювати обмеження власного мислення, використовувати для аналізу реальних чи штучних систем різні критерії та контексти та робити відповідні висновки для прийняття управлінських рішень.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є критичне мислення підприємця, що базується на ґрунті когнітивних здібностей, цінностей, усвідомленості, самостійності, рефлексивності, цілеспрямованості, контрольованості, самоорганізованості когнітивних дій.

Предметом є цілеспрямованість, системність і комплексність процедури

мисленнєвої дії, як основи людської поведінки і діяльності.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
РН3	ЗК3
РН4	ЗК4
РН6	ЗК 6
РН7	СК1
РН 9	СК 3

де, ЗК 3. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК 4. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

СК 1. Здатність розробляти та реалізовувати стратегію розвитку підприємницьких та торговельних структур.

СК 3. Здатність до ефективного управління діяльністю суб'єктів господарювання в сфері підприємництва, торгівлі.

РН3. Розробляти заходи матеріального і морального заохочення та застосовувати інші інструменти мотивування персоналу й партнерів для досягнення поставленої мети.

РН4. Застосовувати бізнес-комунікації для підтримки взаємодії з представниками різних професійних груп.

РН6. Вміти розробляти та впроваджувати заходи для забезпечення якості виконуваних робіт і визначати їх ефективність.

РН7. Визначати та впроваджувати стратегічні плани розвитку суб'єктів господарювання у сфері підприємництва і торгівлі.

РН9. Розробляти і приймати рішення, спрямовані на забезпечення ефективності діяльності суб'єктів господарювання у сфері підприємницької та торговельної діяльності.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Предметна сфера когнітивного підходу розвитку критичного мислення підприємця.

Тема 1. Предмет логіки.

1.1. Визначення когнітивних здібностей. Когнітивні функції можуть дещо знижуватися з віком. Постійна увага. Вибіркова увага. Розділена увага. Довготривала пам'ять. Короткочасна пам'ять. Слухова обробка. Візуальна обробка. Швидкість обробки

1.2. Поняття критичного мислення. Критичне мислення і основні формально-логічні закони.

Засади критичного мислення підприємця. Переваги людини, яка мислить критично. Історія становлення поняття критичного мислення. Індуктивні й дедуктивні судження. Лінійне впорядкування. Умовні судження. Комбінаторне розмірковування. Ймовірнісне розмірковування.

Тема 2. Формалізація як метод логіки.

2.1. Поняття формалізації.

2.2. Структура формалізованої мови.

Будова мозку. Робота мозку. Потенціал мозку. Типи мислення. Установка на критичне мислення підприємця. Впорядкування процесу мислення. Спостереження за ходом мислення підприємця. Когнітивні підходи розвитку мислення.

Тема 3. Історичний характер логіки як науки.

3.1. Логіка та когнітивні підходи стародавньої Індії.

3.2. Логічне вчення Аристотеля.

3.3. Особливості схоластичної логіки.

3.4. Новаторські ідеї логіки та когнітивні підходи Ф. Бекона.

3.5. Сучасні когнітивні підходи до пізнання навколишнього середовища – другий етап у розвитку логіки як науки.

Змістовий модуль 2. Критичне мислення підприємця.

Тема 4. Критичне мислення підприємця та логічні операції над поняттями.

4.1. Логічна структура поняття. Види понять.

4.2. Логічні відношення між поняттями.

4.3. Обмеження та узагальнення та правила поділу поняття.

Поняття аналізу. Поділ процесу на прості дії. Аналіз об'єктів з різних концептуальних поглядів. Поняття синтезу. Способи синтезування.

Тема 5. Критичне мислення підприємця і логічні характеристики судження.

5.1. Логічна структура судження. Види суджень.

5.2. Класифікація категоричних суджень.

Логічні відношення між категоричними та вкладними судженнями. Види інформації. Шляхи надходження інформації. Оцінка достовірності, значимості та актуальності інформації. Опрацювання інформації. Факти і думки.

Тема 6. Критичне мислення підприємця та теорія умовиводу.

6.1. Загальна характеристика умовиводу. Умовиводи логіки суджень.

6.2. Категоричний силігізм.

Недедуктивні умовиводи. Індуктивні умовиводи. Метафори та аналогія. Невизначеність та двозначність. Ефективне спілкування. Мистецтво переконувати. Дискусія. Дебати.

Тема 7. Аргументація.

7.1. Визначення аргументації. Співвідношення аргументації та логічного обґрунтування знання.

7.2. Спростування та його види.

7.3. Види аргументації.

Раціональна та нераціональна суперечка. Види аргументів. Спростування та контраргументація. Маніпуляції. Захист від маніпуляцій. Сутність емоцій. Емоційний інтелект. Раціональне та нераціональне мислення. Вплив емоцій на критичне мислення.

Перелік практичних (семінарських) завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Практичне заняття. Завдання 1.	Ознайомлення з предметом логіки, законами і формами, прийомами і операціями мислення, за допомогою яких людина пізнає навколишній світ. Перше практичне заняття має надихати і мотивувати вивчати дисципліну.
Тема 2. Практичне заняття. Завдання 2.	Провести тестування на тему 1) метод логіки, який полягає в застосуванні формалізованої мови до вивчення предмета логіки; 2) процес кодування засобами формально-логічної теорії фрагментів наукових теорій чи самих теорій; 3) відображення понять логічної семантики в поняттях логічного синтаксису (напр., семантичне відношення логічного слідування виражають через синтаксичне відношення). Проаналізувати прогрес у сучасній науці, особливо в логіці, пов'язаний із застосуванням формалізованої мови.

Назва теми та / або завдання	Зміст
	Використання її у процесі дослідницької і практичної діяльності має низку переваг.
Тема 3. Практичне заняття. Завдання 3.	Провести попереднє дослідження щодо Греції та Індії. Логіка стародавніх греків, зокрема Аристотеля, була поширена у Західній і Східній Європі, а згодом і на Близькому Сході. Індійська ж логіка була розповсюджена у Китаї, Японії, Тибеті, Монголії, Індонезії та на Цейлоні. Необхідно презентувати основні періоди її розвитку.
Тема 4. Практичне заняття. Завдання 4.	Засвоїти основні положення із визначення критичного мислення підприємця та логічні операції над поняттями. Критичне мислення – це вагомий чинник існування та формування демократичного суспільства, оскільки в демократичному суспільстві на перше місце виходить здатність і готовність оцінювати ситуацію критично. Оскільки цивілізований спір – природний спосіб відносин двох або більше вільних особистостей щодо питань із сфери перетину їхніх інтересів, оскільки критичне мислення виявляється необхідною умовою досягнення успіху у вільному демократичному суспільстві.
Тема 5. Практичне заняття. Завдання 5.	<i>Фрагмент</i> 1. Підберіть пряме та непряме обґрунтування тез: а) підсудний вчинив злочин випадково; б) сьогодні не вихідний день; в) кількість риби в Дніпрі зменшується. 2. Наведіть приклад тези та здійсніть: а) дедуктивне доведення; б) індуктивне доведення; в) апагогічне доведення. 3. Які види доведень розглядає Аристотель? Укажіть сферу їхнього використання: «Існує чотири види доводів – повчальні, діалектичні, допитливі й евристичні. Повчальні ґрунтуються на власних началах відповідної науки, а не зі здогадок опонента (адже той, хто навчається, має довіряти). Діалектичні – ті, котрі рухаються від правдоподібного до одного з членів протиріччя. Допитливі – ті, що будуються від положень, які опонент вважає правильними. Евристичні – ті, що походять від здогадок, які лише здаються правдоподібними, але насправді такими не є».
Тема 6. Практичне заняття. Завдання 6.	Мета – вивчення умовиводу як форми абстрактного мислення. Розглядаються типи умовиводів, їхня структура, особливості та пізнавальний потенціал. Аналізуються види причинно-наслідкових зв'язків і схеми побудови правильних міркувань. Назвіть елементи логічної структури умовиводу та встановіть його вид: «На померлому не виявилось ран, але по жаху, що застиг на його обличчі, я переконався, що він передбачав свою долю. У людей, що раптово померли від розриву серця або від іншої хвороби, не буває жаху на обличчі».
Тема 7. Практичне заняття. Завдання 7.	Мета – вивчення логічних основ теорії аргументації та видів суперечок, опанування психологічних, риторичних і логічних прийомів і методів ведення спору. Обговорення аргументації, проведення порівняльного аналізу за виступами.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3
Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
Тема 1 - 7	Вивчення лекційного матеріалу
Тема 1 - 7	Підготовка до практичних занять
Тема 1 - 7	Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань
Тема 1 - 7	Підготовка до заліку

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 2, 7), лекція проблемного характеру (Тема 1, 3, 5), міні-лекція (Тема 4, 6)).

Наочні (демонстрація (Тема 1-7)).

Практичні (практична робота (Тема 1 – 7), робота в малих групах (Тема 4, 5, 6, 7), презентації (виступи перед аудиторією) (Тема 2, 5, 6, 7).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається: сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: практичні та семінарські завдання за темами 1, 2, 3, 4 (20 балів), індивідуальне навчально-дослідне завдання за темами 5, 6 (20 балів), практикум за темою 7 (20 балів), семестровий колоквиум (40 балів).

Семестровий контроль: Залік.

10. Литвиненко А. О. Когнітивне моделювання в механізмі стратегічного управління розвитком потенціалу промислового підприємства / А. А. Пилипенко, А. О. Литвиненко / Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання. – 2015. – №8. – С. 567–571. – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/11422>

Інформаційні ресурси

11. Розвиток критичного мислення. Метод. реком. до самост. роботи для студ. спец. 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»; освітня прогр. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» другого (магістерського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. А. О. Литвиненко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 31с. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25453>

12. Розвиток критичного мислення та когнітивні практики науки. Сайт ПНС ХНЕУ ім. С. Кузнеця / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7181>

13. Психологія переживань [Електронний ресурс] : робоча програма навчальної дисципліни для студентів усіх спеціальностей другого (магістерського) рівня / укл. А. О. Литвиненко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 11 с. – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23901>